

פרשת קדושים - צדק ויושר

יחידת הפסוקים: ויקרא י"ט, י"א-י"ב
רעיון מרכזי: מצווה גוררת מצווה, עברה גוררת עברה. התנהגות מוסרית.
פסוק מרכזי: "לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו. ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך אני ה'"

פתיחה – דרך ארץ קדמה לתורה

- נכתוב על הלוח את האמרה "דרך ארץ קדמה לתורה", אבל בסדר מילים מבולבל. למשל: "דרך לתורה ארץ קדמה", ונבקש מהתלמידים לסדר את האמרה לפי סדר המילים הנכון.
- נסביר את האמרה בעזרת התלמידים (קודם נשמע אותם): התורה היא חשובה ויקרה ואנו רוצים לקיים אותה, אבל יש שלב מקדים: 'דרך ארץ'. דרך ארץ זו התנהגות טבעית ישרה ונאותה, שהיא בסיס להרבה מאוד דברים, כולל לחיים על-פי התורה.
- ניתן דוגמאות ל"דרך ארץ" – בשיתוף התלמידים. כמה שיותר דוגמאות יותר טוב, אפשר לכתוב על הלוח, דוגמאות: "לדבר בכבוד" במקום "לא להתחצף". למשל: לדבר בכבוד, לדבר אמת, להקשיב, לסייע, לא לפגוע ועוד ועוד. זה הבסיס לחיים טובים ונכונים.
- התורה מרחיבה ומדקדקת עוד יותר - את ההתנהגויות הטובות שאנחנו צריכים לאמץ, ואת ההתנהגויות הלא טובות שמהם אנחנו צריכים להתרחק. הנה, בשיעור נראה דוגמה של משהו לא טוב שאנחנו מכירים, האיסור לגנוב. התורה ממש מפרטת ומרחיבה את זה בכמה וכמה אופנים.

פסוק י"א – איסורי גנבה, כחש, שקר ושבעת שווא

נזמין חמישה תלמידים להציג בכיתה את המקרה הבא:

משתתפים:

שחקן א' - אדם שנגנב ממנו סכום כסף.

שחקן ב' - הגנב

שחקנים ג', ד', ה' - דיינים בבית הדין.

מהלך ההצגה:

רואים את שחקן ב' גונב כסף משחקן א'.

שחקן א' מתאר בפני הדיינים ששחקן ב' גנב לו כסף.

הדיינים צריכים לתחקר אותו על המקרה. אין עדים.

[רעיונות ל"חקירה": מתי התבצעה הגנבה? איפה הגנבה התרחשה? מדוע אתה חושב

שדווקא ב' גנב?] ועוד.

- מזמנים את שחקן ב' והדיינים חוקרים אותו.

שחקן ב' מכחיש את מעורבותו בגניבה ואומר שלא גנב.

נדון: על אלו עברות עבר שחקן ב'?

שתי עברות: גנבה ושקר. שיקר = כיחש – [נסביר את המילה "כיחש"].

מדוע הוא נאלץ לשקר? כי אחרי שהוא גנב ולא רוצה להיתפס הוא מוכרח לעשות עוד עבירה ולהמציא שקרים.

קעת נחזור ונקרא את פסוק י"א: "לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו".

נזהר אלו מצוות לא תעשה יש בפסוק.

[במידת הצורך נחזור ונבהיר מה הן מצוות עשה ומה הן מצוות לא תעשה]. מצוות לא תעשה בפסוק: לא לגנוב, לא לכחש, לא לשקר.

כל המצוות הללו הן חלק ממצוות בין אדם לחברו, חלק מהתנהגות בדרך ארץ.

- נסביר את המצוות:

 - לא לגנוב – לא לקחת בלי רשות משהו שאינו שלי.
 - לא לכחש – לכחש מלשון להכחיש, כלומר להסתיר מידע, לסלף את האמת.

[בהלכה, ההבדל בין 'לכחש' לבין 'לגנוב' הוא שגניבה היא לקחת משהו בסתר מהחבר, ואילו 'לכחש' זה דבר שניתן לי בידיעה, בהיתר, כגון פקדון, אך כשבא העת להחזיר אני מתכחש לכך ואיני מחזיר. לשיקול דעת המורה עד כמה מפרטים את ההבדל ההלכתי בין שני המצבים]

 - לא לשקר – כפשוטו. קצת דומה ל"לא תכחשו", לא ניכנס להבדלים ביניהם.

נראה את ההדרגה בפסוק ואת הקשר בין חלקיו השונים: מי שחלילה גונב – עלול לכחש ולשקר (אלו דברי רש"י, נאמר אותם בשמו).

נדמה את זה ל'כדור שלג' שמתגלגל וגדל עוד ועוד, ואז כבר קשה מאד לעצור אותו. כשמסתבכים עם שקר – זה מוליד שקר נוסף ועוד אחד ועוד וקשה לצאת מזה. קוראים לזה "עברה גוררת עברה".

נפתח שיח בכיתה על כך והילדים יכולים לשתף בדוגמאות על 'כדור השלג' וכמה קשה לעצור אותו אחרי שמתחילים 'להסתבך' בו.
- נאמר לתלמידים שאנו רוצים ליצור את ההפך! מציאות בה "מצווה גוררת מצווה", ונבקש דוגמאות.

ניצור שרשרת אנושית של כל תלמידי הכיתה. כל תלמיד אומר מצווה ומצטרף לשרשרת. השרשרת תרקוד בכיתה במנגינה של "מצווה גדולה להיות בשמחה", אבל המילים יהיו "מצווה גוררת מצווה גוררת מצווה". אפשר גם לייצר שרשרת פיסית המורכבת ממצוות שהתלמידים עשו לאורך שבוע וכתבו אותן על גבי רצועות.

פסוק י"ב – שבועת שקר, אני ה'

אפשר בשלב זה לבקש מהילדים לחזור ולקרוא את שני הפסוקים יא-יב ולחפש כמה מצוות יש בשני הפסוקים, וכך להראות להם יכולות להיות בפסוק אחד!

- נקרא את פסוק י"ב: – "וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בַשָּׁמַיִם לְשֹׁקֵר, וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'".
 נתאר את מצוות לא תעשה שמוזכרת כאן: לא להישבע לשקר. כלומר, הדיינים בבית הדין יכולים לבקש מאדם להישבע שלא גנב או כל מעשה אחר אסור, ומי שגנב עלול חלילה להישבע לשקר בשם ה', שזה דבר חמור ביותר.
- נחدد את הסיים: אני ה', אם זוכרים את ה' זה עוזר לנו להתנהג כמו שצריך, זה מחבר אותנו למקור, לשורש. 'עין רואה' שתמיד ומזכירה לנו את הדרך.

הרחבה – על השקר:

- נרחיב על השקר ונדון: מה הנזק שיש בשקר? למשל:
 - אדם שמשקר ומרוויח מהשקר שלו, מתפתה להמשיך ולשקר כדי להרוויח.
 - אדם שמשקר פעם אחרי פעם, עלול להתרגל לכך, והשקר יהיה רגיל אצלו. זה עלול להגיע למצב של התמכרות לשקר.
 - אדם שמשקר הרבה - מגיע למצב שבו הוא מאמין שדבריו הם אמת.
 - אדם שמרגישים שהוא משקר, מאבד את אמון הסביבה.
 - אחת ממידותיו של ה' היא האמת. המשקר מרחיק את עצמו מה'.
- נבקש מהתלמידים דוגמאות למקרים בהם התגברו ודיברו אמת גם אם היה קשה ולא נעים.

הרחבה – חילול ה', בהתאם לכיתה:

נחזור שוב את אמצע הפסוק: "וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ". "וחיללת" – איזו מילה זה מזכיר לנו? לחלל, חול. לעשות משהו קדוש לחול. והרי אנו בפרשת קדושים, לומדים איך להיות קדושים. התורה אומרת לנו שמי שנשבע לשקר ומזלזל בשם ה' עד כדי כך שהוא נשבע בשם ה' כדי לקבל כסף בבית הדין, הוא מחלל את שם ה', מתייחס לכך בזלזול והפוך אותו מקודש לחול.

את הנושא של 'חילול ה' אפשר להרחיב. למושג 'חילול ה'" יש משמעות רחבה מאד במחשבה ובהלכה. כאנשים שומרי מצוות יש לנו אחריות לקדש את שם ה' על ידי התנהגות ראויה. אדם שומר מצוות שעושה דבר לא ראוי, אנשים רואים את זה ומסיקים ש"ככה זה אצל מי שקיים תורה???", "ככה זה אצל מי ששומר את התורה???".

ההתנהגות שלנו מייצגת את מי שאנחנו ואת מה שאנחנו מאמינים בו, כמו שהתנהגות טובה של ילד מכבדת את המשפחה שלו, את ההורים, היא גם מכבדת את ה'.

וחלילה ההפך. הגמרא אומרת: "המתנהג ביושר ובנחת עם הבריות..מה הבריות אומרות עליו - ראו כמה נאים דרכיו! כמה מתוקנים מעשיו! עליו הכתוב אומר - ישראל אשר בך אתפאר!" (בבלי, יומא פו.).

איסורי גזל – חלק ב

יחידת הפסוקים: ויקרא י"ט, י"ג
רעיון מרכזי: צדק ויושר בענייני ממון
פסוק המוקד: "לא תעשק את רעך ולא תגזל. לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר".

חלק זה משלים את השיעור על פסוקים יא-יב.

נקרין את הפסוק מחולק לשלושה חלקים.

"לא תעשק את רעך
ולא תגזל

לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר".

נחלק לתלמידים כרטיסיות, או שנעבוד כקבוצה ונספר את הכרטיסיות בעל פה כשלושה מונולוגים של אנשים שונים. תפקיד התלמידים יהי להתאים את 3 המקרים לאיסור הנכון בפסוק.

מקרה א - חגית

הייתי זקוקה היום לקנות קלסר ודפים לעבודה שאני מגישה באוניברסיטה. נכנסתי לחנות 'גרפיקס' לציוד משרדי, לקחתי את מה שהייתי צריכה, והגעתי לקופה. הוצאתי מהארנק כרטיס אשראי ושטר של מאה שקלים. את הכרטיס נתתי למוכר ואת השטר הנחתי לרגע על הדלפק. לפתע עבר בחור חטף את השטר ורץ החוצה. רדפתי אחריו צעקתי אבל הוא נעלם.

מקרה ב - אליהו

אני לא מאמין! עבדתי כל החופש בסופרמרקט של שמעון, עבר כבר חודש מאז שסיימתי והוא עדיין לא שילם לי כלום! אני זקוק מאוד לשכר הזה! ניגשתי לשמעון לשאול מה קורה עם שכרי. נדהמתי מתגובתו: "העבודה שלך לא סיפקה את דרישותיי, לא מגיע לך שכר על עבודה כזו, אין לי שום כוונות לשלם לך!" ניסיתי להבין, איך יכול להיות דבר כזה? איפה היושר? איפה ההגינות? אני בטוח ששמעון הזה עובר על עבירה שכתובה בתורה.

מקרה ג - דביר

הסתובבתי בשוק באיזור שבו מחפשים עבודה יומית. אחד הרוכלים הציע לי לעבוד בחנותו עד הערב בארגון המדפים. סיכמנו מה הסכום שישלם לי בסוף היום. שמחתי מאד. כבר שבועיים שלא מצאתי עבודה, ועכשיו יש לי הזדמנות להתחיל משהו חדש. משפחתי תשמח כשאחזור עם קצת כסף בכיס. הערב התקרב, והציפייה לסוף היום הלכה וגברה. והנה הגיעה שעת סגירת החנות. הרוכל הורה לי לצאת, ויצא אחריי. הייתי קצת נבוך לשאול על משכורת היום, אך בלית ברירה שאלתי. הרוכל הסתכל עליי ואמר: "מה בוער לך? היום אין לי כסף מזומן, אשלם לך בהמשך השבוע". עזרתי את הדמעות עד שחלף על פני ויצא לביתי, כשהוא שמח ומרוצה מיום העבודה המוצלח שלו.

תחילה נבדיל בין גזל לבין עושק. נשאל את התלמידים מה ההבדל בין מקרה א לבין מקרה ב? בשניהם מישהו לוקח מהשני כסף שאינו שלו. ההבדל הוא שבמקרה הראשון הגזלן לקח את השטר בכח מבעליו. במקרה השני שום דבר לא נלקח בכח, אלא שהעושק מסרב לתת לשני משהו שהוא צריך לתת, ובזה הוא 'עושק' אותו. לפי עקרון זה, נשאל את התלמידים: חברי השאיל לי כדור לשחק, או נתן לי כסף לשמור. עכשיו אני משאיר את הכדור, או הכסף אצלי, מתחמק ולא מחזיר לו. האם זהו גזל או עושק? התשובה היא: עושק. שני הדברים, גם גזל וגם עושק, הם דברים אסורים מהתורה.

וכעת נסביר את האיסור השלישי. לא תלין פְעֵלַת שְׂכִיר אֶתְךָ עַד בֶּקֶר ראשית צריך לפענח את המילים: 'לא תלין'. איזו מילה המילה הזו מזכירה? לינה, מלונה. לא תלין = לא תשאיר אצלך ללילה, את מה? את 'פְעֵלַת' השכיר, כלומר: את הכסף שהיה צריך לשלם לו עבור פעולתו. מה כל כך חמור בכך שהכסף של הפועל נשאר 'ללון' אצלי? כאן התורה ממלמדת עד כמה צריך להיות זהירים בענייני כסף. אם הייתי צריך לשלם ולא שילמתי בזמן אני כאילו משאיר אצלי את הכסף של הפועל. כאן צריך להסביר על ההבדל בין עבודת השכיר בימי קדם לבין מה שמקובל היום. כיום רוב האנשים עובדים באופן קבוע בעבודה מסוימת, ומקבלים שכר בסוף החודש. אבל בימי התורה זה לא היה כך. מי שלא היה עשיר ובעל שדות רבים, היה צריך למצוא עבודה שבהרבה מקרים הייתה ליום אחד. אנשים היו שוכרים עובדים לעבודת יום, כך שהעובדים הללו היו תלויים במשכורת יומית. כל יום הם

דאגו לאוכל עם הכסף שקיבלו על עבודת היום הקודם. אם לא התקבל שכר בו ביום - המשפחה עלולה להיות רעבה. אם כן בימי התורה הלנת שכר היא כאשר משאירים את הכסף בסוף יום העבודה ולא משלמים. בימינו אנו הלנת שכר היא כאשר המעסיק לא משלם בסוף החודש כפי הסיכום.

סיכום

נמלא תעודת זהות לשלש המצוות הנוספות

שם המצווה:

עשה / לא תעשה:

מה צריך לעשות:

טעם המצווה:

נחזור ונראה כמה מצוות למדנו בפסוקים הללו על הזהירות ביושר:

שם המצווה: לא לגנוב

שם המצווה: לא לכחש

שם המצווה: לא לשקר

שם המצווה: לא להישבע לשקר

שם המצווה: לא לעשוק

שם המצווה: לא לגזול

שם המצווה: לא להלין שכר.

- נדון: כיצד אנחנו יכולים להיות שותפים לרעיון זה של חברה צודקת, הוגנת, מתחשבת?
- נרשום רעיונות על הלוח ולאחר מכן נעתיק אותם לבריסטול אותו נתלה בסביבת הלמידה.
- נחלק לכל תלמיד עשרה עיגולים בצורת מטבע, עליהם רשום "גם אני שותף לחברה הוגנת יותר" (מצורף). על כל מטבע התלמיד ירשום מעשה טוב שעשה. את המטבעות יכניסו לקופת צדקה שתוצב בכיתה. כעבור כמה ימים נפתח את הקופה, נקרא את המעשים הטובים ונשבח את התלמידים על היותם שותפים בעולם ועושים אותו מקום טוב יותר. נחלק צ'ופר (אפשר מטבע שוקולד – קשור לנושא).

אתה עשר!